

1978

M

388

(8)

H. d. 400.

00

K. d. 400

AD
VIRVM PRAECLARISSIMVM AMPLISSIMVM
ATQVE DOCTISSIMVM
IO. CHRISTIANVM FRIDERICVM
POPPIVM

MVNVS RECTORIS IN ILL. GYMNAS. NORDHVS.
MORE INSTITVTQVE MAIORVM

D~~XXIX~~ MENS. IVN. A. R. S. CIOCCCLXXXIII.

ORATIONE RITVQVE SOLLEMNI
ADEVNTEM

IO. CHRISTOPHORI GVNTHERSBERGII

AA. M. ET PAST. HAINROD.

EPISTOLA

VETEREM DICTI ACT. X. 43. VINDICANS EXPLICATIONEM
PETRYM APOSTOLVM

NON DOCTORES N. SED VATES V. T. INTELLECTOS
VOLVISSE

LIPSIAE

EX OFFICINA IACOBAEERORVM.

AD
VITVM FRACLARISSIMVM AMPLISSIMVM
ATQVE DOCTISSIMVM
IO. CHRISTIANVM FRIDERICVM
POPPIVM
PRAEFECTORIS IN LLE GYMNASIO NORDHVS
MORIS INSPECTORIS MAIORVM
D. XXVIII. MDCCLXXVIII.
ORATIONE PUBLICA SOLEMNI
IO. CHRISTOPHORO HERBERGII
M. D. C. C. C. C.

Kapsel 78 M 388 (8)

VETERINARIUM
PETRVM APOSTOLVM
NON DOCTORES N SED VATES N T INTELLECTOS
VOLVISE

AK

LIBRARI
EX OFFICINA JACOBAREBOVM

4 1118

VI

VIRO
PRAECLARISSIMO DOCTISSIMOQVE
IO. CHRISTIANO FRIDERICO
POPPIO

RECTORI GYMNAS. NORDHVS.

DIGNISSIMO

FAVTORI ET AFFINI SVO MAGNOPERE COLENDO

S. P. D.

IO. CHRISTOPHORVS GVNTHERSBERG

Nihil sane potuisset hoc nuntio mihi laetius afferri iucundiusque, **TIBI** iam antea multis in Gymnasium, cui praees, illustre, claro meritis et conspicuo, munus esse Rectoris amplissimum cunctis suffragiis demandatum. Quippe quae **TVA** potissimum interstunt: honorem, dignitatem, valetudinem, animi tranquillitatem, omnemque adeo prosperitatem **TVAM** concernunt; ea omnia, pro singulari, quae inter nos intercedit, necessitudine, quasi iure quodam ad me pertinere puto. Interans iste mentis amicissimae laetissimaeque sensus animum meum ad scribendam hanc epistolam appulit, ut aliquod saltem amicitiae venerationisque in **TE** meae, typis expressum, extaret documentum. Nec fore **TIBI**, litterarum interpreti ac doctori, auctoritate publica constituto, ingratum, nec a studiosorum

A 2

TVO.

TVORVM genere, ambitu, praeslantia, nec a mea denique TEcum coniunctione reor alienum, si de dicto Petri Apostoli Act. X. 43. nova ratione nuper explicato ^{a)}, pauca TEcum, ut de argumento non inutili, colloquar. Digna est profecto, quae denuo rationibus confirmetur, antiqua huius dicti interpretatio, praecipue temporibus nostris, ubi oppido verendum est, ne paulatim V. T. vaticiniorum de Christo veritas auctoritasque, diruto quasi fundamento, prorsus infringatur ^{b)}. Rem totam postremo limato litterarumque disciplinis subacto iudicio TVO submittam. In veterum etenim graecorum et latinorum scriptis recte interpretandis diu multumque versatus, bene dignoscere verum falsumque sensum diuturno iam usu didicisti, *qui est, in talibus rebus, ERNESTIO, Viro Summo, testante, iudex, laudator et corrector optimus* ^{c)}.

Inficiandum omnino non est, tanta capere litterarum sacrarum interpretandarum studium, accuratius institutum, ut probe nosci, AMICE DOCTISSIME! potissimum aetate nostra per Dei gratiam incrementa, ut anteriorum temporum labores, non plane contemnendos, multo accuratior recentiorum industria magno post se intervallo relinquere videatur. Contigit hoc saeculo nimium ingenii nonnullis prope diuinis, exquisita linguarum rerumque cognitione, et usu diuturno probe instructis, ad summum quasi fastigium huius artis exurgere, et insigne lumen interdum accendere nobis, ac posteritati. At enimvero, ut fit in rebus humanis: facile, cum sola veritas esset elicienda, vel in defectu, vel in excessu, peccatur. Inficiendum non est, multos veterum S. S. interpretum in eruendo sensu genuino fuisse remissiores minusque accuratos, quod iam dudum b. STEMLERVS ^{d)} ad vnguem, ut aiunt, demonstravit. Neque vero minus verum apertumque est, nonnullos recentiorum iusto longius procedere, repudiatis multis antiquis haud paulo melioribus interpretamentis, ut amplectantur noua, viliiori non raro superstructa fundamento, vel adeo, quod

a) vid. *celebr.* NIEMEYERVS in opere S. S. *characteristico* P. V. p. 313. ed. Halae Saxonum 1782. in der Anmerkung c) Act. X. 43. Wenn man nicht lieber *προφῆται* von den christlichen Lehrern in der Welt verstehen will.

b) Vide D. SEILERI *Beiträge zu*

den *gemeinnützigen Betrachtungen* 2. St. 178). p. 129. seqq.

c) in praefatione ad *institutionem interpretis* N. T.

d) in dissertat. binis: *de interpretationibus S. S. sacris piis, sed minus accuratis*. Lips. MDCCXXXI.

quod multo perniciosius est, verae puriorique doctrinae minus consentanea.

Propius ad rem accedam. Constat inter omnes, Coeceianos eorumque socios, praeconcepta inductos opinione, vaticinia de Christo in V. T. quaesita, nimium cumulasse, et sane multis in locis sensum verborum haud eruisse verum, sed intulisse falsum, et a vocum significatione, mente scriptoris, contextaque orationis serie nimis interdum alienum. Quod cum vitare novorum perquam ingeniosa diligentia quorundam interpretum conetur, incidunt in aliud magisque noxium veritati vitium, adeo, ut omnia fere de Christo vaticinia, vel evertant funditus, vel confidentius negent e), (quod tamen nonnullis in locis N. T. expressis verbis asseritur, Luc. XXIII. 27. Act. III. 18. 21. 24.) omnes de Christo vaticinatos fuisse V. T. prophetas. Quasi vero doctores, a prophetarum temporibus multo longius remoti, melius summo doctore legatisque illius donis diuiniioribus instructis, S. S. intelligerent. Ex quo genere interpretationis novae, vaticiniisque de Christo, seruatore, minus fauensis, ea mihi esse videtur, quae Petrum Apostolum in sollempni coram Cornelio, centurione, eiusque amicis habita oratione per prophetas, testimonium Christo perhibentes, non vates V, sed N. T. doctores intellexisse, non obscure proficitur. Eruendae veritatis ducti cupiditate, ipsa principis Apostoli verba proferamus, ac veterem interpretationem, quantum quidem in viribus nostris est, vindicare rationibusque firmare luculentis annitatur. Ita Petrus sub finem orationis loquitur de Christo: Τῶ τῶ πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἃ θεὸς ἀμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τῆ ὀνόματος αὐτῆ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτὸν.

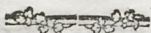
De prophetis igitur praecipua nobis est instituenda disputatio, num veteres h. l. siue scripta, quorum complexum V. T. nomine insignire solemus, an doctores N. T. Petrus testes attulerit? An Christo hi, vel illi, praeclarum hoc perhibuerint testimonium, unumquemque in illum credentium nascisci per eum peccatorum remissionem? Quod doctores N. T. fecisse et

A 3

adhuc

e) Quam caute hic versandum sit, ne longius a tramite veritatis aberreremus, ERNESTIVS, immortalis vir nominis, in narvat critica: de interpretatione prophetiar. Messianar. in ecclesia Christianna, opusculis eius theologicis

inserta p. 527. seqq. dilucide satis ostendit inculcatque prudentiorum imprimis regulam: Medio tutissimus ibis! deinde, quae sit haec via media, paullo monstrat explicatius.

adhuc facere, tantopere manifestum indubiumque est, ut nihil contra dici queat. Non inus etiam inficias, nomine *προφητῶν* interdum ornari doctores N. T., praecipuis effulsisque diuinitus donis et eximia libros sacros interpretandi facultate praeditos, sicut loca: Math. X. 41. XXIII. 34. Act. XI. 27. XIII. 1. XV. 32. 1 Cor. XII. 28. 29. XIII. 29. 37. Eph. III. 5. III. 11. istum habere sensum facile libentissimeque concedimus. An vero Petrus hos illa in sollempni oratione tantummodo intellexerit, potioris id est quaestionis? Primo quidem intuitu multum illa veritatis habere videtur explicatio, quae verba: *πάντες οἱ προφῆται*, de doctoribus N. T., religionem Christianam explicando docendoque per totum terrarum orbem propagantibus, interpretatur. Nam Apostolus verba faciebat coram hominibus, alienis a religione Judaica, penes quos parum auctoritatis veterum prophetarum Iudaicorum testimonium habuisse videtur. Praeterea, doctorem N. T. omnium ab initio communem hanc praecipuamque fuisse doctrinam, nullo modo dubitari potest, omnes, qui crederent in Iesum i. e. profiterentur eius religionem, emendarent mentem vitamque, ac fidem fiduciamque in Christum, pro nobis crucifixum et a mortuis resuscitatum, toto animo collocarent, ablatis sacro fonte peccatorum sordibus, eorum esse remissionem consecuturos. Act. II. 38. III. 19. At certe, *verum aliquid esse potest, quod tamen non inest verbis* f).

Quam vtilissimam in interpretando regulam ad hunc locum Petrinum satis accommodate dici posse statuo, cum plura potioraque in promptu sint argumenta, quae in illa me confirmant sententia, Petrum h. l. potius ad V., quam ad N. T. doctores respexisse. Mirum enim id cuiquam videri vix poterit, Apostolum, natione Iudaeum, illam veram Deoque placentem patrum suorum religionem penitus abrogare nullo modo conantem, sed potius cum illa veteri Iesu doctrinam, quae rerum promissarum ostenderet implementationem exitumque, Luc. XVIII. 31. Matth. XXVI. 54. mire accurateque consentire docentem vbiuis, saepius, tam in orationibus, quam epistolis, ad prophetarum veterum prouocare testimonia. Nec id mirum, factum hoc coram hominibus, religionis Judaicae non admodum peritis; addubitandum quippe non est, aliquam saltem veterum prophetarum notitiam ad gentes etiam profanas, inter Iudaeos degentes, peruenisse. Nam

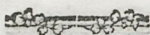
insignem

f) vid. b. ERNESTII *institutionem interpretis N. T. de sensu verborum* §. 18. p. 12. ed. Lips. C1810CCLXI.

insignem ob ardorem cognoscendi colendique Deum, ac indefessum honesti rectique studium, Petrum euocatum missi Cornelium dixere virum, egregio testimonio totius Judaicae gentis maclatum. Act. X. 22. Accedit ad hoc, nonnullos Judaeorum, ad Christianam religionem conuerforum, aduenisse cum Petro, qui concioni, ad audiendum confluenti, certe non vt otiosi spectatores, sed cupidissimi veritatis auditores, interfuerunt.

Non desunt etiam disertae, quod in primis vrgendum est, antiquiorum prophetarum de Christo testimonia, nondum in dubitationem ab interpretibus rei linguarumque peritissimis adducta, nec indicia desunt, e quibus elucet planissime, Deum patribus Judaicae gentis, sibi amicis, nonnulla de Messia reuelasse, venturo ad salutem hominum restituendam. Quorum etiam si perexigua fuerit ab initio de hoc humanae salutis restitutore cognitio; tamen vix quisquam, nisi veteris historiae valde imperitus, hoc negare poterit, credentes tunc temporis promissionibus diuini in illum, antiquitus expectatum summo desiderio, Luc. X. 24. spem fiduciamque collocasse g). Sic Simeon, vnus Iesum recens, natum excipiens, dicitur *προσδεχόμενος τὴν παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ*, i. e. *expectans Messiam promissum, in carne venturum* Luc. II. 25., quo spes solatiumque maximum vere credentium Israelitarum innitebatur. Idemque paullulum infra c. 38. diferte confirmat Anna, prophetissa, loquens de Iesu cum hominibus *πάντες προσδεχόμενοι λύτρωσιν ἐν Ἱερουσαλήμ*, i. e. *cum omnibus Hierosolymis redemptionem*, per Messiam impetrandam, *expectantibus*. Nec Israelitae, re-
 Aius sentientes, vt e dictis Simeonis parum obscure patet, vulgari de regno Messiae mundano tum opinioni adhaesisse videntur. Luc. II. 31. 32. 34. 35. Secus iudicantibus id incumbit demonstrare, veram omnino prophetis congruentem de Messia tunc temporis cognitionem tenuisse plane neminem, et ipsos homines, a spiritu sancto, qui spiritus veritatis est, actos, qualis fuit Simeon, Luc. II. 25. falsam multumque a vero aberrantem doctrinam arripuisse. Habent quidem vaticinia plerumque aliquid obscuritatis, impletionem rerum promissarum potissimum dissipandae. Sic in promulgandis suis de salute hominum per redemptorem, diuinitus destinatum, reparanda decretis ista sapientissima Deus utebatur pro arbitrato suo ratione, quo res tanta tanque mirandum in modum omnem humanae rationis

g) vid. IO. FRANCISCI BVDDEI, *nae commentatio: de ecclesia apostolica* theologici quondam elegantissimae doctrinae p. m. 56. seqq. ed. Jen. MDCCXXVIII.

tionis captum excedens non statim plenissima luce, sed utrunque primum, deinde per multos variosque gradus ac figuras, sensim paulatimque pateficeret. Sol velut exortiens, pulsus paulatim crepusculis, radios suos in subiectas regionum illarum partes pedetentim dimittit, quas lumine suo, se vadiquaque diffundente, collustrat; ita pariter a primis inde temporibus in producenda propagandaque veritatis ad aeternam hominis salutem pertinentis cognitione diuina sapientia non per saltum, sed lento gradu, prout omnium temporum testis, historia docet, processit. 2. Petr. I. 19.

Non admodum esse multa vaticiniorum de Christo *κρίως* et *κατά τὸ ἔργον*, vt in scholis loqui solent, agentium, id adeo quidem temporibus nostris in propatulo est, vt nihil fere supersit dubitationis. Per multa vero mystico sensu dicta scripturis sacris inesse, vix quisquam addubitauit vquam negauitque, nisi, qui veritatem recte interpretando facile reperiendam, respicere, vel totam oeconomiae V. T. naturam rationemque percurrere, plane postposita religioni h. e. veritati debita reuerentia, temere conaretur. Ad rem nostram confirmandam satis est, aliquot saltem adduxisse, quae dubitare nos nequaquam sinunt, spe salutis ac remissionis peccatorum per futurum Messiam consequendae, consolationis plenissima, non penitus Israelitas, promissionibus fretos diuinis, etiam in V. T. caruisse, prophetasque, paullo licet obscurius (pro nostra videlicet cogitandi loquendique ratione) illam interdum indicasse. Nam Abrahamo, patri vere credentium, facta erat illustris illa promissio: *Per semen tuum*, (quo nihil aliud, nisi verum Messiam intelligi, Pauli nos docet explicatio Gal. III. 16.) *omnes terrarum gentes benedicentur.* Gen. XXII. 18. ^h). Quorum verum verborum sensum diligentius nobis indagantibus nihil est, quod dubitemus, quin h. l. non externa modo quaedam felicitas, in totum genus humanum conferenda, sed *gratia potius summi numinis ac salus, peccatis amissa et per Messiam restituenda, nasciturum ex Abrahami posteris*, innuatur. Quod euentus quoque postea confirmauit. Nec abest hic sensus a vera notione verbi *בְּרַא*, quo *quaecumque prosperitatis genera, per Messiam expectanda*, et toti rei conuenienter interpretanda h. l. significari, peritioribus huius linguae perfacile quidem erit intellectu. Rem quoque Abrahamum non penitus ignorasse, sed vidisse quaedam vestigia et rudimenta rerum, temporibus

^h) coll. Gen. XII. 3. XVIII. 18. et Gen. XXVI. 4. XXVIII. 14. vbi repetita est Isaac et Iacobo.

ribus Messiae perficiendarum, quin ipsum promissum reconciliatorem Deum inter hominesque, humana forma componentem, Gen. XVIII. 1. 3. 27. quodammodo patet ex dicto seruatoris, disputantis cum Iudaeis, sibi infensissimis, Io. VIII. 56. coll. Luc. XVII. 22. quo se cunque dubii vertant interpretes i). Nonne plus vna vice hoc praeter alios omnes Esaias, prophetae princeps, praedicauit? k) Redemptorem humani generis, cuius formam, cruciatus, gloriam et partos inde fructus ad imaginem quasi depinxit, c. LIII. 5. coll. 1 Petr. II. 24. affirmat, non *infirmi* solum *aberrantium perditorumque hominum, siue peccata, tulisse*, sed etiam *esse nos eius vibice sanatos*, scilicet a peccatis. Nam verbum **נָשָׂא** h. l. sensu metaphorico idem est, ac *remittere, condonare peccata*, quod Alexandrina versio per *ίζουαι* vertit, cui loca Matth. XIII. 15. vbi vox eadem aperte hoc adhibetur significato, et Luc. III. 18. vbi Iesus ipse vaticinium Es. LXI. 1. de *operibus suis ad salutem hominum suscipiendis* explicat, lucis aliquid affundere videntur. Nec ad intelligendum hoc ita difficile, doctioribus praefertim, huic rei cogitandae eruentorum vsu sacrificiorum iam assuetis, fuisse arbitror, quin exinde cognoscere potuissent, ob eruentam Messiae mortem condonatum iri prauis hominibus, serio respicientibus, admissa peccata ex diuina promissione. Quanquam haud dissiteor, plurimos Iudaeorum, saltem posteriori tempore, id ignorasse, deceptos utpote falsissimis opinionibus et obcaecatos, adeoque paulatim, nullis amplius id prohibentibus immediate a Deo missis doctoribus, a veritate, quoad fidem rationemque vitae, Deo placentem, longissime deflexisse.

Fidem, Messia potissimum eiusque merito innixam, veros etiam Dei cultores in V. T., variis interdum percussos attonitosque calamitatibus ac periculis, erexisse, eaque, tanquam diuinitus reuelato remedio, perterritos conscientia peccatorum animos resectos fuisse, ac recreatos, certissime persuasos, per expiationem a promisso redemptore aliquando praestandam, cui toto animo confidendum, auerti diluque delictorum supplicia, Deumque sibi reddi propitium, passim diuina testantur oracula. Huc pertinet,

vt

i) Vid. S. A. M. SCHVCKFORDII Harmonie der Heil. und Profanscribenten in den Geschichten der Welt im 5ten Buche p. m. 191. seqq.

k) Es. XXXX. 2. XXXV. 22. LIII.

II. et caet. inprimis 1 Petr. I. 10. 11. Jer. XXXI. 35. seqq. coll. Hebr. VIII. 9. 12. Rom. XI. 27. aliaque plura, quae fusius hic commemorare non est necesse.

vt vnum adhuc afferam, vaticinium de Christo, lapide angulari, Ef. XXVIII. 16. coll. 1 Petr. II. 6. *cui, qui credit, non fuga festinabit, vel confundetur*, vel vt exprimit Alexandrina versio: *Ὁς μὴ καταίσχονθῃ*, i. e. nullo modo pudebit. Ad quod dictum aperte pronocat Paulus, Iudaicae religionis peritissimus, Rom. VIII. 33. X. 11. simulque docet, iam in V. T. doctrinam hanc extitisse: *Quicumque confidit in Messiam, tanquam lapidem angularem, nequiquam pudebit*, i. e. spe fiduciaque non frustrabitur. E quibus, vt opinor equidem, satis patet, ab initio viguisse doctrinam hanc in ecclesia Dei vera, fidem in Deum fiduciamque in hunc promissum salutis humanae vindicem assertoremque inprimis collocandam, esse diuinitus illud institutum remedium, quo possit gratia summi numinis ac salus, peccatis amissa, recuperari, quod pluribus euincit Paulus Hebr. XI. Rom. III. Gal. III. Quis igitur audeat amplius ea de re dubitare, quam Paulus, omnibus aliis interpretibus multo potior intelligentiorque, quippe Iudaicae religioni velut innutritus, et ab optimo sui temporis doctore legum ac rituum bene diligenterque instructus, immo diuini mirum in modum adiutus subsidio, disertis verbis confirmat, *ἕξα γεσάμματα* h. e. scripta V. T. erudire posse hominem ad salutem fiducia in Iesum, palam declaratum felicitatis humanae restauratorem, ponenda, consequendam? 2 Tim. III. 15.

Multa praeterea de sacrificiis afferre possem, praesertim expiatoriis, quibus placari numen, peccatis iratum atque offensum eorumque condonatio simul impetrari, vulgo credebatur. At id tantum attigisse sufficiat, haec omnia, caeterosque huc pertinentes typos rei futurae, quasi digno, vel ab ipso seruatore, vel ab Apostolis monstratae, veluti sub vmbra quadam, seu figurarum inuolucris, mundi totius expiationem cum Deo per Messiam suscipiendam auferendamque vel morte, vel effuso sanguine peccati poenam, sed obscurius paulo praesignificasse, quod Paulus inprimis in epist. ad Hebraeos vberius explicando persequitur. Nam nulla fere probabilis Deoque digna posset afferri ratio, cur sapientissimus animalia mactari brutorumque sanguinem ad se placandum colendumue profundi iusserit, nisi multo maius excellentiusque consilium, ad salutem hominum exsequendum, isto externo cultu fuisset adumbratum. Quarum vltimum rerum finem non plane tamen fuisse peritioribus occultum atque absconditum, vero propius est, ac summa Dei in reuelandis ad salutem hominum necessariis veritatibus sapientia, propensiorque cunctos, ad veri cognitionem sensim pedetentimque perducendi voluntas, vbiuis in sacris litteris ob-

uia,

tia, fecus indicare vetat. Ex quibus omnibus satis intelligitur, si quis S. S. cunctis posthabitis opinionibus praedudicatis, attente satis legerit, eum accuratius interpretando facile cogniturum, vates omnino V. T. nonnullos eadem paulo docuisse obscurius, quae postea doctores N. T. multo luculentius de remissione peccatorum per Christum consequenda, docuere. Cur autem illos veteres non adduceret testes orator diuinus grauissimos isti docendi modo pridem affluctus?

Latet quidem aliqua, quod haud inficior, ambiguitas in voce *προφητῶν*, quam de vatribus V. T. plurimum, et interdum de doctoribus N. T. diuinitus inspiratis et litterarum sacrarum interpretibus, in diuinis doctrinae Christianae monumentis usurpata legimus; potissimum illa ex usu huius vocis tunc temporis maxime consueto, et ex Petriuo dicendi genere, luculentius diuidenda. Plurimum utique valet ad genuinum vocis *προφητῶν* h. l. significatum ex mente principis Apostoli, vel inueniendum, vel distinctius determinandum, si quo sensu vel in orationibus, vel in epistolis ipse, vel eius nomine Lucas, historiae conditor apostolicae, vocem hanc adhibuerit, diligentius perquiramus. Legendo, quaeso, percurrat lector, huius significationis anceps dubiusque, scripta et fragmenta sermonum Petri, posteritati relicta, nusquam doctores N., sed potius V. T., et multo minus vtriusque foederis doctores inspiratos, vel sacrorum librorum interpretes, vno simul eodemque loco, nomine *προφητῶν* insignitos reperiet, nisi quis ex Ioelis dicto Act. II. 17. filios filiasque vaticinatos eo referri velit. Nec vllus alius extat locus, ex quo certo conuincere liceat, vsquam eo sensu principem Apostolorum vocem hanc vsurpasse. Nec illa pauca sane loca, quibus Lucas alique N. T. scriptores isto recentiori significatu doctorum N. T. *προφητας* dixerunt, vlla nos vrgent necessitate, vt ab illa antiquiori vltatoriue, praesertim Petro, vocis huius significatione illico ac temere recedamus. Nam vbique nititur hic Apostolorum antesignanus in orationibus, coram Iudaeis habitis, veterum prophetarum testimonio, *quos omnia*, quo Dei nutus atque consilium sapientissimè captum, eo certius cognosceretur, *de Iesu, vero Messia, praedixisse* contendit, Act. III. 18. 24. III. 28. Pariter in epistolis saepius ad eorum vaticinia prouocat, eaque dilucidat interdum vberius. Vtus etiam reliquorum Apostolorum ad Christianos ex Iudaeis exterisque gentibus collectos scribentium id probat, quos testimonium veterum prophetarum ad rei veritatem, quam proponunt, eo grauius certiusque confirmandam, passim adhibuisse constat.

Nec potuit sane Cornelio eiusque locis in mentem illo modo venire, di-
 uinum praeconem per *neo* *Orax* doctores in orbe Christianos, vix isto
 tum nomine, auditoribus suis certe incognito, multoque magis ordinis di-
 stinctionisque doctorum ignatis, vocari coeptos, intelligere, cum ipse
 primus omnium esset, qui admonitu caelesti venerat, doctrinam de Iesu,
 nondum longe lateque propagatam, praedicatum nonnullis gentibus pro-
 fanis intra Palaestinae fines habitantibus. Quae cum ita sint, vero proxi-
 mum videtur, Petrum quoque coram hominibus, religionis Iudaicae non
 ita plane ignaris, cum res gestas servatoris, vbiuis iam rumore perlatas,
 Act. X. 37. enarrasset ordine, grauissimo prophetarum Iudaicorum testi-
 monio demonstrasse, haec omnia non fortuito, sed supremi numinis
 facta consilio. „*Quorum mire factorum, hucusque commemoratorum, ait,*
normet ipsi Apolloli testes oculati fuimus, quibus ipse servator ante glorio-
sisimum in caelos abitum praecipiendo coram iniunxit, ut palam doceremus
id, ac testaremur, se demum esse iudicem, a Deo consultum, viuorum
non minus, quam mortuorum. Cum quo nostro, pergit, mire consentit
 multo antiquius ob diuinamque, quam spirat, auctoritatem, ad fidem
 verbis conciliandam multum habens ponderis ac momenti, testimonium.
 Nam finem totius rei palmarium iam dudum docuerunt et adhuc docent
 veterum plerique prophetarum nostrorum, magno consensu de Messia
 praedicantium: *Omnes, qui credant in eum, nascisci per illum peccato-*
rum remissionem.

Oritur adhuc aliqua difficultas a voce *παύρες*, cui tollendae, quan-
 tum quidem in nobis situm est, omnem dabimus operam. Insultum, quod
 ingenus fateor, et a veritate alienissimum esset, hoc tuto de omnibus ac
 singulis, excepto nullo, V. T. prophetarum scriptis affirmare. Sicut a
 nonnullis hoc factum, confidentius pernegare, manifestorum veritatem in
 dubium vocare, testimoniumque, quod apud Apostolos tantae semper fuit
 auctoritatis eam ob causam h. l. pertinacius repudiare, manifesta vique
 foret in interpretando, quicquid liber, statendi licentia. Tenendum vero
 id est, omnibus sacrarum litterarum interpretibus, *ut in communi usu lo-*
quendi, se etiam in sacris multa dici vniuerse, vel de genere, quae sunt tan-
tum

D) Ita iam ERASMYM Roteroda. N. T. opus, lectu dignissimum, docet,
 mum locum hunc intellexisse et vberius ed. Frob. Basl. MDCLVI. p. 732.
 paulo circumscriptisse, paraphras eius

tum de parte, vel de specie, vel πρός τι interpretanda, quae facta est eruditissimi ERNESTII, accuratissimi quondam interpretis, observatio ^{m)}. Exponendum ita v. c. censeo locum Luc. XXIII. 27. ubi Lucas refert, Iesum in vitam reuocatum ac discipulis, Emmauentem proficiscentibus, *† Mosis* *apparentem.* omniumque prophetarum de semet ipso dicta in tota scriptura sacra (breuiter quidem, ut credibile est,) *explicuisse*. Nam potiora tantum doctorem summum exposuisse vaticinia, nec eundo per omnia, sed plerorumque duntaxat adduxisse testimonia, probabilius mihi videtur, prohibetque, tum res ipsa, tum temporis, tum itineris ratio breuitasque, quo minus aliter interpretemur. Nec aliter de loco, cuius vetustiores et promissionibus diuinis, a prophetis antiquitus annuntiatas, et visitatori diuinitus inspirati oratoris dicendi rationi magis accommodatam interpretationem stabilire, ac pro exiguo ingenii mei modulo subsidiorumque exquisitioris doctrinae paucitate vindicare iam institui, censeo iudicandum.

Ex haecenus dictis cognosces, FAVOR ET AFFINIS AESTIMATISSIME! veterem interpretationem dicti Petrini, neque a mente consilioque oratoris, neque a veritate, neque ab usu loquendi, Apostolo maxime consueto, vilo modo abhorre. Non id mihi sumo, confidentius in alterutram partem pronuntiare, quamuis vnam tantum veram ac genuinam dici haberique posse explicationem, communi peritorum consensu constat. Iudicio TVO, litterarum insigniter exulto studiis, permitto lubens, accuratus internoscere, vtra plus habeat facilitatis, veritatis, perspicuitatis. Haec iudicandi potestas non a subtili modo disputandi, vel in sacris philosophandi ratione, sed ab accurata copiosaque linguarum scientia, diurnoque scriptorum veterum recte interpretandorum usu quam maxime proficiscitur ⁿ⁾. Quae si linguarum subsidia non contremnantur, sed recte, ut decet, vsurpentur, et imprimis iuuenum animi his studiis imperiantur mature exercenturque diligentissime, nullum plane dubium est, fore quoque in posterum interpretes, qui verum librorum sacrorum sensum plana, perspicua, fatili ac certa ratione indogare ac reperire intelligant.

B 3

Ex

m) Vid. eius institut. interpr. N. T. c. III. de reperiendo usu loquendi N. T. §. 37. P. 52.

n) Vid. ERNESTII Viri quondam, laude mea maioris, prolusio: de veritate philosophantium in interpretatione librorum s. Lips. CIDIOECL.

Exoptatissimā multis litterarum amatoribus spes affulget, cum TIBI, singulari excellentique harum scientia et vſu bene instructo, Rectoris in tam illustri Gymnasio demandata sit prouincia, fore, vt insignis in iuuenum praestantissimorum, disciplinae TVAE traditorum, animis veterum linguarum amor studiumque, sicut olim, efflorescat. Sic sperandum est, patriae TVAE, cuius commodis docendo litteras inseruis, florentissimae reipublicae Nordhusanae, nec in posterum esse viros defuturos, qui plane sint eximia rerum sacrarum, publicarum, immo litterarum ipsarum fulcra, decora et ornamenta. Largiatur TIBI supremus omnium rerum moderator ad tot tantosque labores in nouo munere suscipiendos, indiesque exandandos, vires, nunquam interruptam alacritatem animi corporisque feram vsque ad senectutem, ac successus et fructus industriae longe prosperissimos! Hoc omnes certe, qui litteris Gymnasioque Nordhusano bene cupiunt, mecum inprimis hodierno sollempni TVO grauissimi muneris aditu, vehementer exoptant. Caeterum, quae ad TE scripsi, TVI, veritatis ac litterarum ductus amore, pro singulari, quae plane ingenuum animi TVI decet indolem humanitatemque, benignitate perlegas, aequi bonique consulas, et me meosque singulos, tam arcto TIBI propinquitatis vinculo coniunctos, amicitiae fauorique TVO semper habeas commendatissimos. Scrib. Hainrodae in comitatu Stolbergico-Roslanō d~~XXXX~~
 III. Iunii A. R. S. CIOCCCLXXXIII.

1871

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and is mostly obscured by the paper's texture and discoloration.

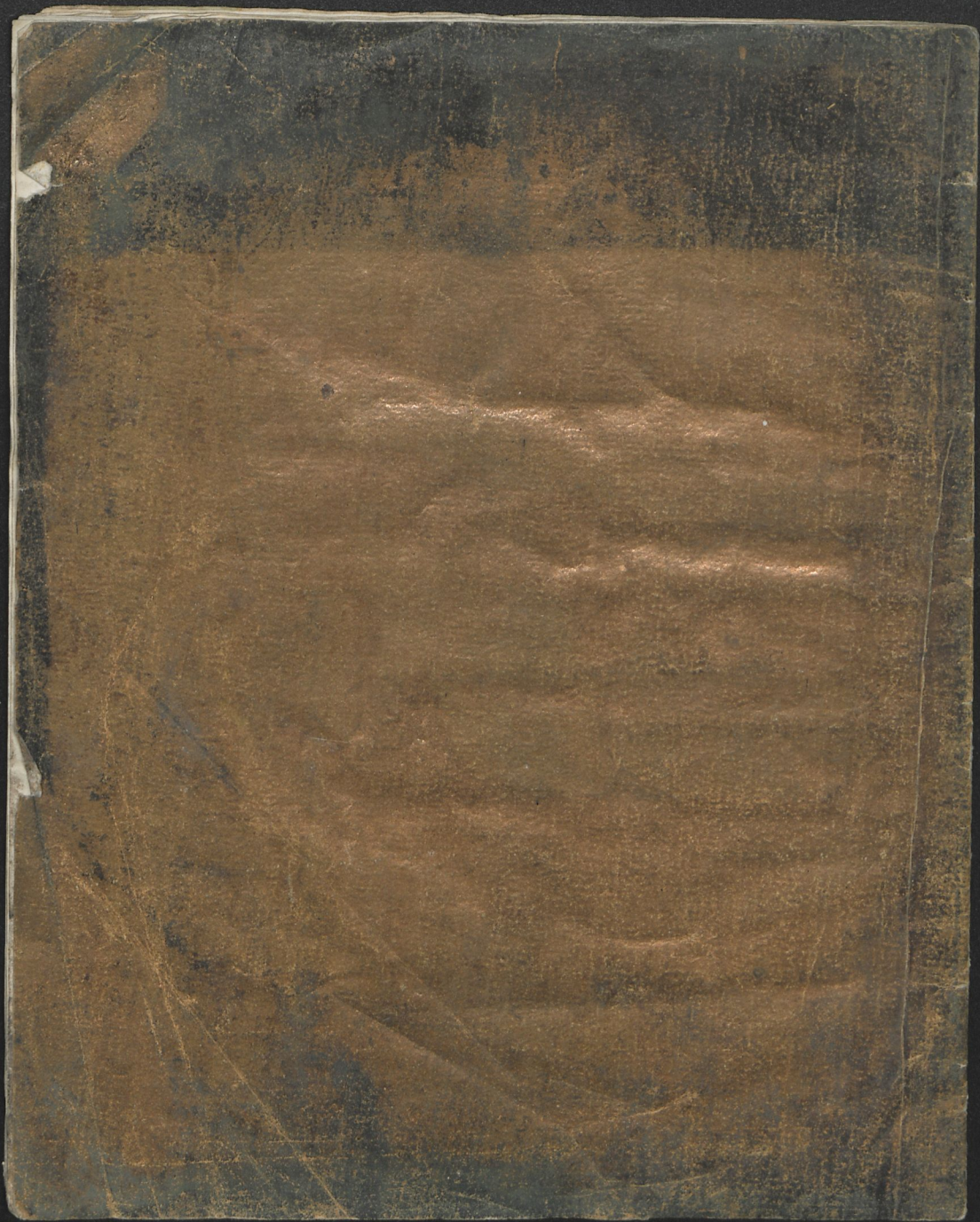

X 23A3006

Kapsel 78 M 388
(8)

K

AD
VIRVM PRAECLARISSIMVM AMPLISSIMVM
ATQVE DOCTISSIMVM
**IO. CHRISTIANVM FRIDERICVM
POPIVM**

MVNVS RECTORIS IN ILL. GYMNAS. NORDHVS.
MORE INSTITVTQVE MAIORVM

~~DXXXIX~~ MENS. IVN. A. R. S. CIOIOCCCLXXXIII.

ORATIONE RITVQVE SOLLEMNI
ADEVNTEM
IO. CHRISTOPHORI GVNTHERSBERGII

AA. M. ET PAST. HAINROD.

(8) 885 1015
EPISTOLA
VETEREM DICTI ACT. X. 43. VINDICANS EXPLICATIONEM
PETRV M APOSTOLVM
NON DOCTORES N. SED VATES V. T. INTELLECTOS
VOLVISSE

LIPSIAE

EX OFFICINA IACOBAEERORVM.